ONDERWIJSAFFAIRE / POSITION PAPER / 29 SEPTEMBER 2026

Het recht op onderwijs vraagt meer dan een schoolinschrijving

Voor het rondetafelgesprek Toekomst van thuisonderwijs en leerplicht, 7 oktober 2026

De Tweede Kamer bespreekt de toekomst van thuisonderwijs en leerplicht. Ingrado bepleit in haar Position Paper als eerste prioriteit de afschaffing van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet. Dat is een ingrijpend voorstel. Onderwijsaffaire vraagt de Kamer die keuze niet te maken op basis van suggestieve taal en onbewezen vergelijkingen. Neem de rechten van kinderen serieus, onderzoek de praktijk en regel waarborgen die werken.

Wat artikel 5 onder b is, en wat niet

Artikel 5 onder b is een bestaande wettelijke vrijstellingsgrond voor ouders met overwegende bedenkingen tegen de richting van het onderwijs op de scholen binnen redelijke afstand. Het is geen algemene vrijstelling voor kinderen bij wie passend onderwijs tekortschiet: bezwaren tegen de inrichting van het onderwijs vallen er niet onder.

Ouders doen een beroep op deze grond door schriftelijk kennis te geven aan de gemeente, met de verklaring dat overwegende bedenkingen bestaan. Dat is iets anders dan een vrijstelling die op aanvraag wordt verleend, zoals artikel 15 die kent. Omdat het om een kennisgeving gaat en niet om een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht (AWB), staat er volgens vaste jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State geen bestuursrechtelijk bezwaar en beroep open.

De leerplichtambtenaar kan in het kader van toezicht en handhaving onderzoeken of de kennisgeving aan de wettelijke voorwaarden voldoet. De gemeente verleent of weigert de vrijstelling echter niet bij bestuursrechtelijk besluit.

Voor een beroep op artikel 5 onder b gelden de voorwaarden van artikel 6 en 8 van de Leerplichtwet, zoals nader uitgelegd in de jurisprudentie:

1. Tijdigheid: Is de kennisgeving minstens een maand voordat het kind leerplichtig wordt, of bij een voortgezet beroep jaarlijks voor 1 juli, ingediend?
2. Richting van het onderwijs: Betreffen de bedenkingen daadwerkelijk de richting van het onderwijs en niet de inrichting, onderwijsmethode, zorg of kwaliteit?
3. Overwegende bedenkingen: Berusten de bedenkingen op ernstige gemoedsbezwaren vanuit een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing en zijn zij voldoende concreet en zwaarwegend?
4. Alle scholen binnen redelijke afstand: Zijn de bedenkingen gericht tegen de richting van alle scholen binnen redelijke afstand waarop het kind geplaatst zou kunnen worden? Daarbij geldt ook de beperking van artikel 8, tweede lid, ten

aanzien van een school van een richting waarop het kind in het voorafgaande jaar geplaatst is geweest.

De overtuiging of levensbeschouwing van de ouders zelf is niet aan een beoordeling op inhoudelijke juistheid of wenselijkheid onderworpen. Wel moet worden getoetst of de aangevoerde bedenkingen voldoen aan de wettelijke voorwaarden en het door de Hoge Raad geformuleerde toetsingskader. Voor gezinnen is van groot belang dat deze criteria helder zijn en zorgvuldig en gemotiveerd worden toegepast. Onderwijsaffaire vraagt de Kamer dit bij elke wijziging van de regeling expliciet te borgen.

Artikel 5 onder b staat ongewijzigd in de Leerplichtwet. Wel legt de Hoge Raad de bepaling sinds zijn arrest van 21 april 2026 strenger uit. Volgens de Hoge Raad kan bij openbaar onderwijs alleen nog met succes een beroep op de vrijstelling worden gedaan als komt vast te staan dat het onderwijs op alle openbare scholen binnen redelijke afstand niet op een objectieve, kritische en pluralistische wijze plaatsvindt. De Hoge Raad wijst daarbij op het recht op onderwijs (artikel 2 Eerste Protocol EVRM) en verwacht dat de overheid de leerplicht actief handhaaft.

Dit is rechtspraak, geen wetgeving. Het arrest schrijft niet voor dat de wetgever de vrijstellingsgrond afschaft; de wetgever blijft vrij om de bepaling te handhaven, aan te passen of te schrappen. Gemeenten passen de uitleg van de Hoge Raad toe, mede aan de hand van adviezen van de VNG; verschillen kunnen ontstaan bij de toepassing op individuele gevallen. Daardoor is de rechtspositie van gezinnen onzeker. Dat is een reden voor de wetgever om bewust te kiezen, in plaats van de uitkomst aan rechters en gemeenten over te laten. Die keuze verdient een eigen, deugdelijke onderbouwing.

Zorgen over kinderen buiten school zijn reëel

Ingrado wijst erop dat bij een vrijstelling niet is gewaarborgd dat een kind daadwerkelijk onderwijs krijgt en dat de kwaliteit niet wordt getoetst. Ook wijst Ingrado op een sterke toename van het aantal vrijstellingen op grond van artikel 5 onder b in de afgelopen jaren (Ingrado, 2026, p. 2). Die zorgen verdienen een serieus antwoord. Uit het ontbreken van waarborgen volgt echter niet dat thuisonderwijs als onderwijsvorm moet verdwijnen.

Onderwijsaffaire vraagt de Kamer daarom te onderzoeken hoe onderwijs, ontwikkeling, veiligheid en de stem van het kind wettelijk kunnen worden geborgd. Ingrado bepleit in eerdere papers zelf ook een wettelijke regeling van thuisonderwijs met toezicht op de kwaliteit.[1] Op dat punt bestaat dus ruimte voor overeenstemming.

Ingrado haalt de casus Ruinerwold [2]en een uitzending van BOOS [3]aan (Ingrado, 2026, p. 1). Zulke ervaringen verdienen onderzoek naar gemiste signalen. Zij bewijzen niet dat

[1] https://www.ingrado.nl/actueel/items/ingrado-pleit-voor-modernisering-leerplichtwet
[2] https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/153285/oudere-kinderen-gezin-ruinerwold-gingen-in-meppel-naar-school
[3] https://www.bnnvara.nl/artikelen/boos-van-influencers-tot-overheid-kinderrechten-schenden-met-thuisonderwijs

thuisonderwijzende gezinnen in het algemeen onveilig zijn. Ingrado stelt dat ouders artikel 5 onder b gebruiken als een *'geitenpaadje'* (Ingrado, 2026, p. 1) en dat thuisonderwijs voor de socialisatie-, kwalificatie- en allocatiefunctie *'aanzienlijk minder geschikt'* is dan school (Ingrado, 2026, p. 2). Zonder feitelijke onderbouwing blijft de vergelijking tussen school en thuis echter een aanname.

School is geen automatische garantie

Ingrado noemt school de meest geschikte plek voor leren en socialisatie (Ingrado, 2026, p. 2). In het Position Paper ontbreekt een onderbouwing voor die algemene vergelijking. Een kind kan op school goed tot zijn recht komen, maar ook vastlopen, uitvallen of zonder passend aanbod thuiszitten. Ook de socialisatiefunctie van school is niet vanzelfsprekend: cijfers over sociale veiligheid laten zien dat een deel van de leerlingen op school te maken krijgt met pesten. In 2021-2022 gaf 17% van de leerlingen in het basisonderwijs en 9% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs aan wel eens gepest te worden.[4]. Volgens officiële DUO/OCW-cijfers worden jaarlijks vele duizenden gevallen van absoluut verzuim en langdurig relatief verzuim van meer dan vier weken geregistreerd.[5] Dan is een schoolinschrijving geen bewijs dat het recht op onderwijs daadwerkelijk wordt verwezenlijkt. Beoordeel kwaliteit en veiligheid op wat een kind daadwerkelijk ontvangt en ervaart.

Wat wij de Kamer vragen

1. **Onderzoek ook de kinderen die in het schoolsysteem uitvallen.** Verzamel gegevens over feitelijk onderwijsaanbod, wachttijden, veiligheid en herstel, en betrek kinderen en ouders erbij.
2. **Behoud artikel 5 onder b zolang er geen zorgvuldig uitgewerkt alternatief is.** Bescherm de rechtspositie van gezinnen tijdens een eventuele wetswijziging en voorkom dat kinderen tussen regelingen vallen.
3. **Werk een wettelijke route voor thuisonderwijs uit.** Stel eisen aan een passend leerplan, periodiek zicht op ontwikkeling en toegankelijk contact met het kind. Maak toezicht onafhankelijk, proportioneel en toetsbaar; zorg voor motivering, bezwaar en beroep.
4. **Toets de alternatieven naast elkaar.** Vraag bij afschaffing concreet waar elk kind terechtkomt, wie verantwoordelijk is voor het onderwijsaanbod en hoe de overgang wordt bewaakt.

Jurisprudentie is geen wetswijziging

[4] https://www.nji.nl/databanken/cijfers/cijfers-over-pesten-slachtoffers
[5] https://www.ocwincijfers.nl/indicatoren-funderend-onderwijs/thuiszittende-kinderen

Onderwijsaffaire acht het van groot belang dat in het debat over artikel 5 onder b van de Leerplichtwet een helder onderscheid wordt gemaakt tussen **wetgeving, jurisprudentie en uitvoeringsbeleid**. De uitspraak van de Hoge Raad van 21 april 2026 heeft de tekst van artikel 5 onder b niet gewijzigd; de wettelijke vrijstellingsgrond bestaat onverkort. De Hoge Raad heeft het bestaande wettelijke kader nader uitgelegd en op onderdelen aangescherpt. Ook de daaropvolgende handreiking van VNG en Ingrado vormt geen nieuwe wettelijke norm: de opstellers kwalificeren deze zelf uitdrukkelijk als **advies aan gemeenten**. Dat onderscheid is essentieel voor de rechtszekerheid van ouders en kinderen.

Gemeenten dienen transparant te maken of een aan ouders gestelde eis rechtstreeks voortvloeit uit de Leerplichtwet, uit de uitleg daarvan in de jurisprudentie, of uitsluitend uit een bestuurlijke handreiking. Daarbij moet ook worden onderkend dat een beroep op artikel 5 onder b volgens de wettelijke systematiek een **kennisgeving en beroep op een vrijstelling** betreft en niet zonder meer een reguliere vergunningaanvraag; vaste bestuursrechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (o.a. ECLI:NL:RVS:2001:AD7672 en ECLI:NL:RVS:2006:AV1825) bevestigt bovendien dat de vrijstelling rechtstreeks uit artikel 5 onder b voortvloeit en van rechtswege kan ontstaan wanneer aan de wettelijke voorwaarden is voldaan.

Onderwijsaffaire roept de Kamer daarom op erop toe te zien dat beleidsmatige wensen over de toekomst van thuisonderwijs en vrijstellingen via het democratische wetgevingsproces worden gerealiseerd en niet feitelijk als nieuwe wettelijke voorwaarden via uitvoeringsrichtlijnen worden ingevoerd.

Onze inzet: een kind moet kunnen leren, zich ontwikkelen en veilig zijn. De overheid heeft daarin een verantwoordelijkheid, ook wanneer het onderwijs buiten een schoolgebouw plaatsvindt. Wie artikel 5 onder b wil afschaffen, moet inzichtelijk maken hoe onderwijs, ontwikkeling en veiligheid voor deze kinderen vervolgens worden geborgd.

Bronnen en afbakening

1. Rijksoverheid, 'Wanneer hoeft mijn kind niet naar school?': *https://www.rijksoverheid.nl/vraag-en-antwoord/leerplicht/leerplicht-kind-niet-naar-school*
2. Artikel 6 en 8 Leerplichtwet 1969: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0002628/2026-08-01*
3. Ingrado, Handboek leerplicht Primair Onderwijs (augustus 2020): *https://www.ingrado.nl/kennisbank/items/handboeken-leerplicht*
4. Hoge Raad, 21 april 2026, ECLI:NL:HR:2026:658 en :659: *https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2026:658*

https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2026:659

5. Nederlands Jeugdinstituut, 'Cijfers over pesten: slachtoffers', laatst geactualiseerd 9 maart 2026. https://www.nji.nl/databanken/cijfers/cijfers-over-pesten-slachtoffers
6. VNG, Handreiking vrijstellingen art. 5 onder b na uitspraak Hoge Raad: *https://vng.nl/publicaties/handreiking-omgaan-met-vrijstellingen-artikel-5-onder-b-leerplichtwet-na-uitspraak-hoge-raad-april-2026*
7. Ingrado, *Position Paper ten behoeve van rondetafelgesprek Toekomst van thuisonderwijs en leerplicht*, 24 september 2026 (hierna: Ingrado, 2026). https://www.ingrado.nl/actueel/items/standpunt%20ingrado
8. Ingrado, Handreiking: hoe om te gaan met beroep op vrijstelling art. 5 onder b na besluit OM (28 mei 2025): https://www.ingrado.nl/kennisbank/items/ingrado-handreiking-afweging-vrijstelling-5onderb-voor-leerplicht-en-om
9. Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, ECLI:NL: RVS:2001:AD7672 (12 september 2001) https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RVS:2001:AD7672 ECLI:NL: RVS:2006: AV1825 (15 februari 2006). https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RVS:2006:AV1825
10. DUO / Ministerie van OCW, Cijfers Verzuim en Thuiszitters. https://duo.nl/open_onderwijsdata/onderwijs-algemeen/verzuim/
11. Ingrado, 'Ingrado pleit voor modernisering Leerplichtwet', 25 mei 2024. https://www.ingrado.nl/actueel/items/ingrado-pleit-voor-modernisering-leerplichtwet
12. RTV Drenthe, 'Oudere kinderen gezin Ruinerwold gingen in Meppel naar school' https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/153285/oudere-kinderen-gezin-ruinerwold-gingen-in-meppel-naar-school
13. BNNVARA/BOOS, 'Van influencers tot overheid: kinderrechten schenden met 'thuisonderwijs'', 19 mei 2026. https://www.bnnvara.nl/portal/artikelen/boos-van-influencers-tot-overheid-kinderrechten-schenden-met-thuisonderwijs

Dit paper is een inhoudelijke reactie op Ingrado. De voorgestelde waarborgen zijn aanbevelingen van Onderwijsaffaire, geen beschrijving van het huidige recht.

Namens Onderwijsaffaire
Petra de Blok
Team Onderwijsaffaire
onderwijsaffaire@gmail.com
www.onderwijsaffaire.nl